

990622-1

Miloš Havelka citoval v LiterNovinách (č. 48 z 2. 12. 98) z knihy Ernsta Gellnera, kterou jsem nečetl (ani nekoupil), ale asi se na ni budu muset podívat. Prý tam odůvodňuje svou „provokativně polemickou“ tezi, „proč nelze společnost vybudovat na pojmu pravdy, či – doslova – proč musí být společnost založena na lži“. A potom přímo cituje: „Společenský řád vyžaduje společnou kulturu fakta nemohou díky povaze věci sama o sobě zajistit existenci společného systému myšlenek, interpretací a hodnot nezbytných pro životaschopnost společnosti. ... Každá kultura je tedy systematickým předsudkem ... O problémech, které by ve světle samotného rozumu zůstaly otevřené, se musí rozhodnout předem. „ – Gellner z důvodů mně neprůhledných zůstává stále v zajetí „pozitivistických“ předsudků. Má jistě pravdu, že na „faktech“ (jak jim rozuměl právě pozitivismus) nelze založit život společnosti, protože ten může fungovat a může se rozvíjet pouze na základě zachování jistých pravidel, norem – a to nejsou a nemohou být žádná „fakta“ v onom starém smyslu. Absurdní je však to, že pravdu spojuje výhradně s oněmi „fakty“, takže jakoukoli myšlenku, která se vztahuje nikoli k „faktům“, nýbrž třeba právě k oněm pravidlům či normám, označuje jako „lež“. Právě v souvislosti s tímto chybným pojetím pravdy prohlásil kdysi Nietzsche, že „pravda“ je jenom jedním druhem „lži“. Fakta jsou totiž – jak naznačuje původ slova – lidským myšlenkovým výtvozem naprosto stejně, jako jím jsou lidské „pravdy“ (tj. pravdivé myšlenky, soudy, výroky atd.). Pak ovšem platí, že ze „lži“ se nestává „pravda“ tím, že se naše myšlení vztahuje k „faktům“, nebo „faktem“ je stejně „pravda“ jako „omyl“ nebo „lež“. Jistě je pravda, že předpokladem každé „kultury“ jsou jakési „před-sudky“, ale nikoli v běžném smyslu, nýbrž v jiném, hlubším: kultura nevyplývá ze žádných podmínek ani okolností, nýbrž vyžaduje předem něco nového, co kulturu umožňuje a zakládá, aniž by bylo daností („faktem“). Tak např. myšlení nevplývá z toho, co je myšleno, ale musí tu být nejdříve jako nová skutečnost, a teprve potom se může pokoušet myslet ono myšlené. A právě tak společnost a její život nemohou být založeny na „danostech“ („faktech“), ale musí tu nejprve nějaká společnost začít být – a pak teprve se může také začít (kulturně) vztahovat k situaci, v níž se ocitla. Prostě Gellner jistě mnoho ví a je velmi vzdělaný, ale filosoficky je nemožně zastaralý a – předsudečný. Nicméně – musím se na to podívat do jeho knihy, abych nebyl závislý na nějakém prostřednictví.

(Písek, 990622-1.)